

Čtenářská gramotnost – definice a roviny

(převzato z Metodika rozvoje čtenářství a čtenářské gramotnosti autorů Košťálová, Hausenblas, Šlapal, s. 10-15)

Definice čtenářského panelu VUP (2010):

Čtenářská gramotnost je celoživotně se rozvíjející vybavenost člověka vědomostmi, dovednostmi, schopnostmi, postoji a hodnotami potřebnými pro užívání všech druhů textů v různých individuálních i sociálních kontextech.

Neopominutelné roviny čtenářské gramotnosti:

1. vztah ke čtení
2. doslovné porozumění
3. vysuzování
4. metakognice (reflexe vlastního čtení a čtenářství)
5. sdílení
6. aplikace čtení k vlastnímu seberozvoji

1. **Vztah ke čtení** chápeme jako základní předpoklad pro další práci v oblasti rozvoje čtenářství.

- vybírá si knihy a texty, které mu přinášejí zážitek z četby
- využívá texty jako zdroj poznání a vnímá jejich užitečnost
- záměrně vyhledává texty pro něj dosud neznámých žánrů, témat, autorů
- vyhledává a nalézá čtenářské zážitky v obsahu (děj a situace, prostředí, postavy, vztahy)
- i v kompozici a jazykových prostředcích textu
- využívá nabízené příležitosti ke čtení (např. dílna čtení)
- sdílí s ostatními čtenářské prožitky
- vyjádří, proč se mu text líbí nebo nelíbí
- překonává obtíže, na které při čtení naráží
- očekává, že mu přečtení textu přinese uspokojení a užitek (splní účel, s nímž se do čtení pustil)

- zajímá se o knihy ve svém okolí a ve svém dosahu, prohlíží si nové knihy bez ohledu na to,
- zda jsou to knihy pro jeho věkovou kategorii; jako začínající čtenář se zajímá především
- vizuální stránku knihy; jako pokročilejší čtenář si knihy prohlíží zkušeně (využívá informaci na přebalu knihy, struktury, zažívá se do jazyka knihy)
- vytrvá při četbě delších textů

2. Doslovné porozumění

- dekóduje znaky/symboly ve slova/významy a doslovně porozumí, co je v textu napsáno;
- přečtené převypráví svými slovy
- oddělí v textu podstatné od nepodstatného, hlavní složky od podrobnosti, hlavní linii děje od
- odboček, hlavní postavy od epizodických
- aktivuje a zapojuje své dosavadní vědomosti, zkušenosti a postoje
- pro porozumění textu využívá svých znalostí o struktuře textu (název, členění, klíčová slova, druh textu,...)
- vizualizuje si pasáže čteného textu (podle svých zkušeností).
- hledá a nalézá souvislosti
 - mezi různými prvky textu navzájem (mezi motivy, postavami, prostředím, časovými úseky,
- stylem vyjádření a obsahem sdělení apod.)
 - mezi tím, co čte, a jinými texty nebo artefakty (obrazy, film, hudba)
 - mezi tím, co čte, a životními zážitky, zkušenostmi, představami, názory, ...
- sleduje, jak se děj vyvíjí nebo jak postupuje podávání informací
- na základě nově získaných informací a nově odkrytých souvislostí v textu si průběžně
- upravuje svoje porozumění textu
- klade otázky k doslovným významům sdělení - slov a myšlenek v textu

- klade otázky mířící ke zjištění toho, jak porozuměl textu
- při neporozumění slovům čte dal a zkouší vyvodit význam slova z kontextu, zkusmo přiřazuje
- slovu určitý význam, slovo rozebírá na menší části, jimž by mohl rozumět, pokouší
- se najít synonyma

3. Vysuzování

- formuluje hlavní myšlenku (sdělení) textu, která není doslovně v textu uvedena; tvoří a formuluje
- interpretace textu a porovnává je s jinými interpretacemi; vyslovuje závěry, domněnky a hypotézy a dokládá je textem
- z textu vysuzuje na autorsky záměr včetně zamýšleného adresáta, využívá při tom
- otevřeně uvedené i skryté signály v textu a své znalosti kontextu
- posuzuje autorsky záměr; posuzuje obsah a použité prostředky vzhledem k záměru a pravděpodobnému adresátu, hodnotí soudržnost, obsah a věrohodnost textu (oceňuje krásu nebo výstižnost vyjádření)
- posuzuje možné vyznění textu pro různé adresáty, zhodnotí možná vyznění a zdůvodní svůj odhad i hodnocení
- dává informace do souvislosti; vyvozuje závěry z informací, které získal z různých typů textů (např.: z lineárních textů, ze schémat, nákrešů, tabulek, myšlenkových map, grafů, netištěných textů)
- odlišuje fakta a názory, posuzuje věrohodnost faktů a podloženost názorů
- rozliší příčiny a následky popisované problematiky ve čteném textu

4. Metakognice

- stanovuje si čtenářské cíle, vyhodnocuje jejich dosažení, cíle upravuje nebo stanovuje nové
- formuluje záměr / účel čtení konkrétního textu

- volí vhodný text v souladu se záměrem, volbu zdůvodňuje, vhodnost textu vyhodnocuje,
- opustí text, který nevyhovuje jeho záměru
- volí vhodné strategie čtení (způsob čtení) v souladu se záměrem čtení, vyhodnocuje jejich
- účinnost, podle potřeby je mění
- monitoruje průběžně své porozumění čtenému textu, volí strategie překonávající neporozumění
- reflektuje svoje čtenářské preference, potřeby i předsudky a vědomě s nimi pracuje při
- rozšiřování čtenářského teritoria

5. Sdílení

- formuluje své dojmy, závěry, pocity, prožitky z četby a sděluje je ostatním ústně nebo písemně,
- zapojuje se do diskuse o svých reakcích na četbu
- vyslechne si či přečte s otevřenou myslí sdělení druhých o jejich porozumění textu nebo
- prožitku, zkoumá je, doptává se, uvažuje o kontextu interpretace (osobnostní založení a životní zkušenosti druhých, dobu vzniku interpretace)
- v diskusi se podílí na vyjasňování své interpretace i interpretaci druhých; argumentuje; obohacuje (doplňuje, zpřesňuje) své porozumění a interpretaci
- inspiruje se četbou i interpretaci druhých pro svoje vlastní čtenářství

6. Aplikace

- po přečtení textu se kriticky zamýšlí: Co udělám s tímto textem já teď a tady? (Budu nějak jednat, a jak? Změní se nějak moje rozhodování a jednání, pokud ano, jak? Koho nebo co moje jednání zasáhne?)
- využívá informaci a myšlenek z četby k rozšíření a zpřesnění dosavadních vědomostí, názorů a zkušeností, propojuje původní

vědění s novými myšlenkami a informacemi (využívá textů k učení)

- propojuje přečtený text s jinými texty, porovnává a syntetizuje informace a myšlenky v nich obsažené; využívá texty k vzájemnému posouzení
- přetváří (transformuje) texty, myšlenky nebo informace a prezentuje je dále; využívá texty k argumentaci, k ilustraci přístupu nebo řešení, k vlastní tvorbě; zlepšuje komunikační dovednosti (zkušenosti z čtení textů využívá k zlepšení vlastního vyjadřování)
- co do výstižnosti, uspořádanosti i působivosti; bere v úvahu různé adresáty sdělení a jejich potřeby)
- využívá čtení a čtenářství k navazování přátelských vztahů, ke spolupráci či k pomoci ostatním